

Kleopatra Heleny Modrzejewskiej

Antoniusz i Kleopatra Williama
Szekspira

Helena Modrzejewska stworzyła dwie kreacje w „Antoniuszu i Kleopatrze”. Pierwszą w 1880 roku w Warszawie; wówczas grała tę rolę tylko na ziemiach polskich. Drugą w 1898 roku i występowała w niej jedynie w Ameryce. Oba wystawienia były sztukami jednego sezonu.

Obie kreacje dzieli 18 lat, chociaż była to jedna z ról, których aktorka nauczyła się po angielsku jeszcze przed swym pierwszym występem na scenie amerykańskiej i w której miała wystąpić przed amerykańskim impresariem Johnem McCouloghem, u którego starała się o debiut. Zresztą, do myśli o Kleopatrze po angielsku powracała wielokrotnie, przygotowywała się do niej w 1882, 1883, 1886 i 1887, 1890.

Warszawa 1880

Pierwsze wystawienie nosiło tytuł „Kleopatry, królowej Egiptu”. Podstawę stanowił przekład Leona Urlicha. Adaptacja tego tłumaczenia, pomimo rezygnacji z kilku wątków oraz postaci, spowodowała, że całe przedstawienie trwało ponad pięć godzin. Łącznie było to pięć aktów i 16 scen.

Aktorze partnerowali m.in. Bolesław Leszczyński jako Antoniusz, Wincenty Rapacki jako Oenobarbus, Hellena Marcello – Oktawia, Teofila Nowakowska – Charmion.

Ameryka 1898

Amerykańska premiera *Antoniusza i Kleopatry* odbyła się 19 września 1898 roku w Baldwin's Theatre w San Francisco. Obsada przedstawienia była bardzo liczna, scenografia i kostiumy niezwykle bogate. Głównym partnerem Modrzejewskiej w całym tourze był Charles D. Herman, w *Antoniuszu i Kleopatrze* grający Marka Antoniusza. Cezara Oktawiusza kreował Lester Lonergan, Enobarbusa Lynn Pratt, Anna Proctor wcieliła się w postać Oktawii, a Grace Fisher w Charmian. Adaptacja dramatu to 6 aktów.

Kleopatra była w repertuarze Modrzejewskiej bohaterką wyjątkową. Nieszczęśliwa miłość to najczęstszy temat wybieranych przez aktorkę dramatów. Jednak w żadnym innym przedstawieniu zmysłowość nie odgrywała tak ważnej roli. Nawet obrazoburcza Małgorzata Gautier (*Dama Kameliowa* A. Dumas) czy nieszczęśliwa Adrianna Lecouvreur (E. Leoguvé, E. Scribé) wyobrażały miłość czystą, uduchowioną, podczas gdy postać egipskiej królowej została zdominowana przez fizyczne pożądanie. Krytycy określali tę dominantę kreacji Modrzejewskiej w różny sposób, doszukując się jej w wiernym odzwierciedleniu czasów historycznych. Tak wyrazista seksualność postaci scenicznej raczej nie była dla Modrzejewskiej naturalna. Nie wydaje się, aby czuła się z nią dobrze. Bohaterka tak eksponująca erotyczną stronę miłości nie pojawiła się w sztuce aktorki ani wcześniej, ani później. W ponownym wystawieniu *Antoniusza i Kleopatry*, w 1898 roku, tym razem w języku angielskim, tytułowa bohaterka Modrzejewskiej jest zdecydowaną i władczą królową, która w scenach miłosnych zachowuje daleko idącą wstrzemięźliwość. Namiętna, zmysłowa kochanka przeistoczyła się w delikatną, wdzięczną i majestatyczną władczynię.

Patrząc na liczbę wystawień *Antoniusza i Kleopatry*, wydaje się, że ten utwór, podobnie jak *Cymbelin*, *Król Jan* czy *Henryk VIII*, był jedynie kosztowną fanaberią wielkiej aktorki. O ile w przypadku warszawskiego przedstawienia, drogie przygotowanie spektaklu można było uzasadnić intencją planowanych występów w Londynie, o tyle amerykańskie przedstawienie, równie kosztowne, co polskie, stanowiło spełnienie marzeń Modrzejewskiej.

Kleopatra stanowiła bezsprzecznie jedną z długo wyczekiwanych i ukochanych ról artystki. W liście do May Wright Sewall napisała o niej: „Rola pełna jest tego piękna, które tylko Shakespeare może wyrazić i czerpię ogromną rozkosz z grania jej” , a w pamiętnikach dodała: „[...] Szekspir jak zawsze okazał się moim niezawodnym przyjacielem. Sztuka miała wielkie powodzenie, a ja lubiłam moją rolę”.

Prezentacja jest kompilacją dwóch artykułów dr hab. Alicji Kędziory, prof. UJ, zatytułowanych „Helena Modrzejewska w fotografii” oraz „Wielka miłośnica. Kim była Kleopatra Heleny Modrzejewskiej”.

W prezentacji wykorzystano materiały źródłowe i fotografie, przechowywane w Fundacji dla Modrzejewskiej w Krakowie, przy ul. Siennej 5

Bibliografia:

Coleman M.M., *Fair Rosalind. The American Career of Helena Modjeska*, Cherry Hill Books, Cheshire 1969.

Helena Modrzejewska, oprac. J. Got, J. Szczublewski, PIW, Warszawa 1958.

Holmgren B., *Starring Madame Modjeska. On Tour in Poland and America*, Indiana University Press, Indiana 2011.

Kędziora A., *Kleopatra Modrzejewskiej w fotografii* [w:] *Helena Modrzejewska. Addenda do badań nad życiem i twórczością*, red. A. Kędziora, E. Orzechowski, Księgarnia Akademicka, Kraków 2021, s. 273–289.

Kędziora A., *Szekspir Modrzejewskiej*, Attyka, Kraków 2015.

Kotarbiński J. I., *Dwie Kleopatry*, „Przegląd Tygodniowy” 25 I 1880, s. 48–50.

Litak A., *Szekspirowska gwiazda* [w:] *Helena Modjeska/Modrzejewska*, Narodowy Stary Teatr im. H. Modrzejewskiej, Kraków 2010, s. 5 [wkładka].

Modjeska Scrapbook, t. 1, NYPL. Dostępny online: <https://digitalcollections.nypl.org/items/e574b520-7102-0133-ec33-00505686d14e>

Modrzejewska H., *Artykuły – referaty – wywiady – varia*, oprac. E. Orzechowski, Attyka, Kraków 2009.

Modrzejewska/Listy. Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego 1859–1886, oprac. A. Kędziora, E. Orzechowski, PIW, Warszawa 2015.

Plutarch z Charonei, *Życie Antoniusza* [w:] tenże, *Żywoty sławnych mężów*. Dostępny online:

<http://biblioteka.kijowski.pl/antykgrecki/plutarch%20z%20Ocheronei%20-%20E5%BBWyoty%20s%20E5%82awnych%20m%20E4%99%E5%BE%20E3%B3w.pdf>

Sullivan Jr. G.A., *Sleep, Epic, and Romance in „Antony and Cleopatra”* [w:] *Antony and Cleopatra. New Critical Essays*, red. S. Munson Deats, Routledge, Londyn–Nowy Jork 2005, s. 259–273.

Szczublewski J., *Żywot Modrzejewskiej*, PIW, Warszawa 1975.

[Szekspir W.], *Dzieła dramatyczne Williama Shakespeare (Szekspira): wydanie ilustrowane ozdobione 545 drzeworytami*, tłum. Stanisław Koźmian, Józef Paszkowski, Leon Ulrich, z dodaniem życiorysu poety i objaśnień pod red. Józefa Ignacego Kraszewskiego, T. 1, *Dramata*, Spółka Wydawnicza Księgarzy, Warszawa 1875; T. 2, *Tragedye*, Spółka Wydawnicza Księgarzy, Warszawa 1875; T. 3, *Komedye*, Spółka Wydawnicza Księgarzy, Warszawa 1877.

[Szekspir W.], *Antoniusz i Kleopatra. Dramat w pięciu aktach*, tłum. Krystian Ostrowski, Drukarnia Rouge, Dunon i Fresné, Paryż 1872.

